

RESSENYES INDIVIDUALS

SANTONJA, Josep Lluís; CABANES, Vicent: *Llibre de la Cort del justícia Pere Penedés* (Alcoi, 1320), Alcoi: Arxiu Municipal d'Alcoi, 2021; «Fons Antiqua» 2.

XAVIER LUNA-BATLLE

Universitat Autònoma de Barcelona

xlbatlle@gmail.com

Aquest volum, d'un gruix de 792 pàgines, edita i estudia un manuscrit medieval de 1320 de registres judicials de la ciutat d'Alcoi. Es desplega en diverses direccions: la primera en l'anàlisi del contingut del document emmarcat en la societat del lloc i del temps i després, la més extensa i completa, la de la llengua, amb atenció especial a l'onomàstica. En són autors Josep Lluís Santonja, que ha publicat diversos estudis relacionats amb documents medievals i moderns de la ciutat d'Alcoi, i s'ocupa del context històric, i Vicent Cabanes, especialista de la llengua antiga i de la toponímia valencianes, que s'ocupa de l'estudi lingüístic. El llibre ens analitza el «volum més complet que es conserva dels registres judicials de més antiguitat de l'Arxiu Municipal d'Alcoi» (p. 5), en el qual hi ha la intervenció de diversos escrivans. S'assenyala en la introducció que aquesta edició té com a precedents obres que han tingut un pes notable en la història de les variants lingüístiques dels català de diverses regions, com el de Joan Miralles de 1994 (*Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-1360)*, Palma), el de Joan J. Ponsoda de 1996 (*El català i l'aragonés en els inicis del Regne de València segons el llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295)*, Alcoi), el de Joan A. Rabella de 1998 (*Un matrimoni desavinyat i un gat metzinat* [procés criminal barceloní], Barcelona), el de M. Àngels Diéguez de 2001 (*El Llibre de Cort de Justícia de València (1279-1321)*, Alacant-Barcelona) o el de M. Dolors Farreny de 1986 (*Processos de crims del segle XV, a Lleida*, Lleida). El llibre que ressenyem, doncs, caldrà posar-lo en aquesta tradició filològica que tan bons resultats ha donat per avançar en el coneixement i l'aprofundiment de la història de la llengua catalana i en particular de les variants dialectals. La llengua dels llibres de cort sovint reflecteix la parla quotidiana, a través de les declaracions i els testimonis.

Aquest d'Alcoi té 422 pàgines escrites amb lletra gòtica cursiva, generalment en català i amb l'aparició del llatí, en particular en les referències als Furs i en les

còpies de cartes. Els detalls arxivístics i diplomàtics els trobem detalladament exposats en les pàgines finals de la introducció, en la qual també es descriu amb molts detalls la vida social i la situació jurídica de l'Alcoi de l'època, amb els enfrontaments i les disputes que van a parar a mans del justícia. Són disputes sovint relacionades amb delictes contra la propietat o les persones, per exemple per les intromissions d'animals en terrenys d'altri, és a dir les topades, molt freqüents a l'època, dels pastors amb els agricultors. Però també hi tenim robatoris, enganys, bregues personals, entre les quals no falta la violència contra les dones per part del marit.

La transcripció, que segueix la tradició d'obres com les adés esmentades, ocupa de la pàgina 69 fins a la 299, un treball molt acurat, però en què, com en tota obra d'aquestes dimensions, pot passar per malla alguna cosa. Trobem a faltar notes als casos com *vinets* per «vinents» (ps. 102 i 104), perquè sembla evident que a l'original hi ha un descuit de la titlla de la nasal, i el mot el veiem sovint en la forma «vinent» (p. e. p. 104). També i segons el nostre parer cal considerar la «y» gràfica com un possibilitat d'escriptura de la nasal palatal (variant gràfica de *ny*); en la transcripció es col·loca entre parèntesis quadrats [n] com si fos un descuit o un error. Però no és un cas excessivament rar que *y* sigui equivalent a la nasal palatal: *peyores* (= *penyores*), *séyer* (= *sényer*), *Yvayes* (= *Yvanyes*) i doncs més que una negligència de l'escrivà pot ser una alternativa gràfica antiga al dígraf *ny*, més modern.

Els capítols sobre l'onomàstica i la toponímia ocupen de la pàgina 303 a la 417 i se'ls ha donat prelació en oferir-los com a primers capítols d'anàlisi; i l'estudi lingüístic i el glossari van de la 421 a la 786. En l'onomàstica destaca l'observació de la procedència dels cognoms, que dibuixa un panorama precís de l'origen dels colonitzadors. Molts es refereixen a poblacions dels territoris lingüístics del català central i del nord-occidental, però també n'hi ha d'origen occità (L'Abatut i l'Arieja i Ais de Provença apareixen en els noms personals *Ramon de l'Abatut* i *Johan Hax*), aragonès (els castell d'Anzano a Esquedas, o Asín de Broto, tots dos d'Osca, apareixen en els noms personals *Fferando d'Ançano* i *Gil d'Así*).

L'estudi gramatical es desplega en tots els aspectes i conforma un estudi molt extens, amb llistes completes d'adverbis i conjuncions, i aplega també les locucions, algunes amb la presència de la llengua antiga clàssica, com *tro el dia de hui* 'fins avui'. Diem extens també perquè hi trobem els binomis lèxics, tant característics del registre jurídic (*äüd e reebut*, *complit e observat*, *destret e forçat*, etc.). Quant al lèxic, els arabismes hi tenen un gran interès pel que representen d'herència i de convivència cultural en la conformació de la parla pròpia d'aquestes comarques. Em criden l'atenció *almaraxa* 'recipient per a líquids', *almut*, *almuxarîf*, *alqueria*, *atalayes* 'vigilants', *kaffis* 'mesura'. Entre les formes antigues de noms comuns ens fa peça pel seu valor històric i dialectal *aradre* 'arada, aladre', *calcigar* 'trepitjar', *carrera* 'camí per a carros', *colpa* 'culpa', *dan* 'dany', *escalivar* 'remenar un conreu', *fembra*, etc. Podríem allargar-nos esmentant el gran interès del text per a la història del llenguatge jurídic, amb casos com *enantar* 'procedir

contra algú', *erbatge* 'tribut al consum d'herba', *exovar* 'dot', *fadiga* 'dilació en el compliment d'un tracte', o *fermança* 'garantia'. Hi apareixen atuellés quotidians o dels oficis com *barutell* 'sedàs per a la farina'.

En l'exhaustiu estudi fonètic s'ha de valorar molt positivament el recompte dels casos, que ens dona amb més detall la situació de l'evolució fonètica. Si hi ha un sol cas de *man* al costat dels 21 de *mà*, això és rellevant per suggerir que aquest únic cas de *-n* mantinguda revela una pronúncia obsoleta, un tret arcaic potser arrossegat per la tradició; fora el mateix per a l'únic cas de *vin* enfront dels 10 de *vi/vy*.

Afegeixo que és segur que els autors tenen raó quan diuen en la introducció arran de l'exposició dels criteris de transcripció que apareixen dues variants gràfiques d'un mot en un mateix fragment de text referint-se al cas «*per rahó* de draps» enfront de «*per rahan* de draps». Variants gràfiques sembla que han de ser. Per això haguera valgut la pena de conservar íntegrament la transcripció del text, amb les lletres en cursiva i tot, a l'hora de donar els exemples en els comentaris sobre la fonètica, ja que pot ser rellevant que una lletra aparegui en forma abreviada.

Un text d'una tan gran riquesa és difícil d'exhaurir en les explicacions lingüístiques i per això un lector atent hi pot trobar mancances. Totes les que jo hi he sabut veure són menors. N'esmentaré algunes. Pel que fa al nom *na Saurina* s'hi fa constar que és d'origen desconegut, comentari massa precipitat quan al *DCVB* se suggereix que és un diminutiu del nom femení *Saura*. Jo tampoc no hagués anotat que *Teresa* és també d'origen desconegut quan els diccionaris etimològiques el connecten amb un nom llatí. Potser, en l'anàlisi d'un text com aquest, que interessa explorar-lo en allò que té de particular la llengua de l'època en què s'ha produït, no caldria anar als orígens de segona instància, em refereixo per exemple que ens interessa aquí que aparegui *Verdú* analitzat com a llinatge provinent de la població urgellenca de Verdú, però potser no cal estudiar d'on ve Verdú, ens sembla que cau fora del marc lògic d'aquest treball. Per posar un altre exemple és important destacar que *Vaquericés* s'origina en el topònim vallesà, d'on suposem que venia el personatge, però no cal anar a l'origen d'aquest topònim. Amb l'estalvi d'aquests comentaris, que excedeixen el marc de la recerca del document, s'hauria evitat d'anotar que *Vallporcar*, a més de ser un «cognom de procedència» d'un indret del Segrià (fins aquí el comentari seria suficient), és d'etimologia incerta quan sabem que Joan Coromines proposa que vingui de 'vall de porcs senjlers' o bé d'un arabisme.

Bellixos, potser 'estri per a aventar el blat', no enregistrat en els diccionaris, aixeca interès quan a més a més es proposa que estigui relacionat amb l'aragonès o amb el castellà, seguint una proposta d'Emili Casanova. Potser *bonquer* 'onsevulla' (p. 72) també caldria pensar si és d'aquest mateix origen, cas que ha quedat sense comentar. Alguns altres detalls també han passat per malla o no s'han comentat a fons, com per exemple l'adjectiu *frontí* («l roçí de pèl vermell e frontí» p. 80): al glossari s'anota que és un adjectiu relacionat amb el front d'una animal i res més, però sí que hi ha més: al *Tesoro* de Sebastián de Covarrubias es recull

frontino amb el significat de ‘taca blanca al front que tenen alguns cavalls’, significat que encaixa en el context. També es tracta d’un aragonesisme? Per a *coti* ‘peça de roba femenina’ (p. 84) al glossari hi ha només la indicació «peça de vestir», i els diccionaris fan constar que la primera documentació és de 1839 (*DECat*) i que ve del francès (*DCVB*). La novetat doncs és doble i de relleu: el mot és cinc-cents anys més vell, i cal dubtar de l’origen francès.

Fent-nos aquestes preguntes i aportant aquests comentaris volem dir que es pot afinar i completar la feina, no pas que li traguem ni un bri del gran valor que té, tant la transcripció com l’extens estudi. No podem afegir res més que anotar que sens dubte el llibre es col·loca amb tots els drets com una nova peça, i important, a tenir en compte en l’estudi de l’evolució del valencià i del català en general.

MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs: *La predicació de sant Vicent Ferrer per les comarques de Castelló*, Castelló: Diputació de Castelló, Universitat Jaume I, 2021; «Biblioteca de les aules», Minor, 30.

MARÍA LUZ MANDINGORRA LLAVATA

Universitat de València

m.luz.mandingorra@uv.es

La predicació de sant Vicent Ferrer per les comarques de Castelló s’emmarca dins de les diferents iniciatives dutes a terme amb motiu de la celebració, l’any 2019, del 600è aniversari del traspàs, a la ciutat bretona de Gwened (Vannes), de sant Vicent Ferrer. Tant l’organització de reunions científiques com la publicació de monogràfics a diverses revistes tractaren de donar llum sobre una figura de la qual, tot i haver sigut molt estudiada, encara resten aspectes per conèixer. I un d’aquests aspectes era la predicació del mestre dominicà per terres castellonenques, la reconstrucció de la qual és l’objectiu del llibre de Tomàs Martínez Romero.

El punt de partida se situa en el manuscrit 477 de la Biblioteca de Catalunya, un miscel·lani textual que inclou cinquanta-vuit prèdiques, en llatí i en català, atribuïdes a Vicent Ferrer per Josep PERARNAU (1974, 1985). Un tret particular d’aquest manuscrit, elaborat majoritàriament entre 1430-1440, és la indicació —en els primers trenta-un sermons— del lloc i la data litúrgica en què foren predicats, en una seqüència que comença a Morvedre (l’actual Sagunt) el 30 d’abril i finalitza en Barcelona en agost de 1413,¹ de manera que inclou els sermons, un total de vuit, corresponents a la segona estada del mestre a Castelló, de camí cap a la ciutat comtal des de València. L’itinerari s’inicia a Nules i segueix per Borriana, Vila-real, Onda, Atzeneta del Maestrat, Albocàsser i Sant Mateu per finalitzar a Benicarló. La minsa quantitat de sermons en relació amb el temps transcor-

1. La sèrie del viatge finalitza al sermó 32 (PERARNAU 1985: 241).